

КОМУНІКАТИВНО-СТИЛІСТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ТЕКСТАХ СУЧАСНИХ ПРЕСОВИХ РЕПОРТАЖІВ

Ольга Бикова

*Київський університет культури,
вул. Євгена Коновальця, 36, 02000, м. Київ, Україна,
e-mail: sonce01_84@ukr.net*

У статті проаналізовано фразеологічні одиниці у мові сучасного пресового репортажу. Розглянуто способи введення у текст репортажу фразеологічних одиниць у зміненому вигляді.

Ключові слова: фразеологічні одиниці, репортаж, медіатекст, трансформація.

З огляду на демократизацію мови сучасних медіа помітно зросла активність уживання в текстах сучасних пресових репортажів фразеологічних одиниць. Фразеологічний склад мови досить чутливо реагує на події та реалії сьогодення, відповідно, постійно поповнюється, „оперативно віддзеркалюючи оновлене сприйняття світу, нові оцінки сучасного політичного, культурного, побутового життя українського суспільства” [8, с. 133].

Основні причини якісних змін фразеологічних одиниць у мас-медійних текстах зумовлені екстралінгвальними та інтралінгвальними чинниками, які перебувають у тісному взаємозв'язку між собою. Домінантними виступають екстралінгвальні чинники. Передусім, це зростання суспільної свідомості, інтенсивний розвиток науки, техніки, туризму, культури тощо, прагнення мовців до стилістично гнучкішого висловлення своїх думок і почуттів. На думку В. Костомарова, переоцінка цінностей, що відбулася на основі змін у соціально-економічному житті, знайшла відображення у психологічній настанові мас, у їхньому мовному смаку [3, с. 8].

Функціонально-стилістичні особливості використання фразеологічних одиниць у публіцистиці досліджували М. Жовтобрюх, І. Білодід, А. Коваль, А. Мамалига, О. Пономарів, О. Сербенська, В. Костомаров, Г. Солганик та ін.

У своєму ж дослідженні ми проаналізуємо функціонування фразем у текстах пресових репортажів початку ХХІ ст. Вивчення ролі фразеологічних одиниць у сучасних репортажах доповнить картину мови сучасної публіцистики як найдинамічнішої сфери функціонування сучасної літературної мови, що відбиває зміни в суспільно-політичному, економічному, культурному та іншому житті соціуму.

Фразеологічні одиниці є оптимальним засобом впливу на читачів, послуговуючись якими, „адресант кодує певну інформацію не лише з метою донесення її до читача, а й з метою актуалізації його уваги” [2, с. 34]. Виразальні особливості фразеологізмів „спираються на високий ступінь узагальненості значення, на експресивно-емоційну

наповненість, наявність стилістичного забарвлення та образність” [5, с. 196], що зумовлює широкі можливості їхнього використання в тексті сучасного пресового репортажу.

Експресивна виразність фразеологізмів у медіатексті репортажу викликає емоційний відгук читачів – пробуджує уяву, спонукає адресатів до виявлення свого ставлення до зображуваних подій, робить текст цікавішим, доступнішим, „більш мальовничим, сповненим почуттів” [7, с. 127]. Фразеологізми допомагають „авторові виявити свої почуття, ставлення до фактів, подій і викликають відповідні емоції в читачів, а також сприяють наочності у вираженні думок і почуттів, які майстер слова прагне передати у формі образних уявлень” [6, с. 86].

Фразеологічні одиниці вживаються в сучасних газетно-журнальних репортажах як у традиційній формі, тобто у зафіксованій словником, без авторського втручання в їхній зміст і форму, так і в зміненій формі, тобто трансформованій відповідно до авторського задуму.

Фразеологічні одиниці в традиційній формі вводяться в структуру репортажу за допомогою вставних слів, сполучників: „Щоранку, **здається, ноги самі виносять тебе на авеню, що ведуть кудись за обрій, але це не прогулянка, ти тут живеш**” (Український тиждень. – 2011. – 4 лютого); „**Можливо, саме тому він і став притчею во язицях: якщо не пройшовся Бродвеєм, вважай, що й не був у Нью-Йорку**” (Український тиждень. – 2011. – 4 лютого). Можуть уводитися в контекст фразеологізми й без допоміжних засобів: „**Дух перехоплює від величі й краси природи**” (Україна молода. – 2014. – 3 липня); „**Колись, як свідчить легенда, на цей красивий край поклав око сам... диявол**” (Україна молода. – 2015. – 9 жовтня).

Фразеологічні одиниці влітаються в структуру речення як головні чи другорядні його члени, необхідні для того, щоб висловити думку автора з приводу певної ситуації: „**Ловиш себе на думці: у таких місцях не можуть не народжуватися талановиті поети і художники, архітектори і композитори**” (Україна молода. – 2014. – 3 липня); „**Ніде в світі не впадало в око, як у Грузії, що церква – це живий організм**” (Україна молода. – 2014. – 3 липня); „**Земля вкрита минулорічним дубовим листям. Складається враження, що на неї віками не ступала нога людини**” (Україна молода. – 2015. – 28 квітня).

Щонайбільшою експресією сповнені фразеологічні одиниці, які своєї змістової та емоційної крилатості набули в творах письменників і в таких же вимірах використані в структурі газетно-журнального репортажу: „**Село до аварії було гамірним, жвавим... Тепер усе це лише в спогадах стареньких самоселів. Середній вік цих “останніх із могікан” – 76 років**” (Експрес. – 2009. – 10–17 грудня); „**Хоч як дивно, але в таких місцях, де безжальна індустрія антитезою вривається на простори “степової Еллади”, інколи формуються генії**” (Український тиждень. – 2009. – 31 липня – 6 серпня).

Домінують у текстах репортажу фразеологізми порівняльного змісту – порівняльні звороти зі сполучниками **ніби, мов, немов, як, хоч** та ін. та підрядні порівняльні речення: „**Найкультурнішого міністра Оксану Білозір на 15 хвилин екскурсії немов корова язиком злизала...**” (Експрес. – 2005. – 19–26 травня); „**Через кілька хвилин ми й самі бачимо, як відбуваються тренування. Їх видно зі скель, що височіють над річкою. Внизу**

як на долоні – русло робить різкий поворот, і в тому місці кілька рафтів, у кожному з яких близько 10 гребців, та одинокі веслувальники на байдарках почергово кидаються в стихію” (Український тиждень. – 2012. – 17 травня); *„А контролери, мов під землю провалилися – немає жодного!”* (Інформатор. – 2009. – 14–20 серпня); *„А далі ніби обухом по голові вдаряє неповторний запах: в одному букеті переплелися пахоці мила та розмоклих мозолів – сморід нестерпний”* (Інформатор. – 2009. – 27 січня – 2 лютого); *„Вдалішою виявилася поїздка на орендованому скутері. Цих транспортних засобів у прокаті Чорногорії хоч греблю гати”* (Український тиждень. – 2009. – 16–23 жовтня).

Прислів'я, приказки, афоризми, крилаті вислови в структурі сучасного пресового репортажу підвищують експресивність повідомлення, надають висловлюванню виразності і тим самим привертають до себе увагу читачів, сприяють скороченню кількості зайвих пояснень: *„Сам орден, щоправда, не канує у Лету, і кілька сотень монахів-камедулів ще й сьогодні можна зустріти в різних регіонах Польщі”* (Україна молода. – 2014. – 15 жовтня).

Досить часто трапляються в репортажах фразеологічні одиниці, трансформовані шляхом зміни компонентів або компонентного складу. Така трансформація необхідна для того, щоб „оновити семантику і структуру фразеологізмів, аби не стерся фразеологічний образ. Автори вдаються до індивідуально-авторського перетворення фразеологізмів, яке відбувається під впливом актуалізації. Від автора вона вимагає такої перебудови семантики і структури, за якої зберігається співвіднесеність з номінативним, вихідним фразеологізмом” [9, с. 87]. Трансформація фразеологізмів допомагає створити новий, оригінальний фразеологізм, який приверне увагу читача своєю емоційністю. Піддаючи фразеологічні одиниці різним перетворенням, репортери намагаються „створити ефект незвичності, нестандартності, ...надати гостроти й новизни” [4, с. 75].

Іноді репортери вдаються до цілеспрямованої заміни (субституції) одного чи кількох компонентів фразеологічної одиниці функціонально подібними словами, зберігаючи при цьому внутрішню форму фразеологізму: *„Зухвало і сміливо балануючи “по лезу гострого рогу”, матадор доводить бика до “вищого градусу” злості”* (Україна молода. – 2009. – 9 січня) (пор. *ходити по лезу гострого ножа* – здійснювати небезпечну, складну справу дуже вправно, вміло, тонко); *„Наші їдуть по товар до Хмельницького та Одеси, а в Росії усі дороги ведуть до Москви”* (Експрес. – 2008. – 18–25 вересня) (пор. *усі дороги ведуть в Рим*). Авторські трансформації сприяють збільшенню ступеня інтенсифікації оцінної семи і зумовлюються певною стилістичною настановою.

У текстах сучасного пресового репортажу трапляється поширення компонентного складу фразеологічної одиниці. Внаслідок додавання до фразеологізму нових компонентів (експлікація) відбувається їхнє уточнення, „підсилення експресії, актуалізується її внутрішня форма” [9, с. 87]. При експлікації значення фразеологізму, як правило, не змінюється, додаткові компоненти лише підсилюють експресивність сполучення: *„Після Другої світової війни Варшава виглядала, як правдиві Содом і Гоморра часів руйнації, на пустирях можна було будувати, що завгодно”* (Український тиждень. – 2009. – 30 січня – 6 лютого); *„Тут у “польових” умовах вони розташувалися не через брак місця під ярмарковим сонцем”* (Україна молода. – 2009. – 21 серпня).

До експлікації належить контамінація фразеологічної одиниці, при якій в одному стійкому вислові поєднуються кілька фразеологізмів [7, с. 125]. Поєднання кількох фразеологізмів в одному надає сталому вислову певної експресії, колориту, забарвлення, тональності. В аналізованих репортажах було виявлено такі приклади схрещування сталих словосполучень: „Соціальними благами держава обдаровує кувейтців **від коліски до могили**” (Експрес. – 2007. – 24–25 березня) (пор. **від коліски** – з дитячих років, з ранніх літ; **до могили** – протягом усього життя, до кінця свого життя, завжди); „Донбасівцям **пальця рот не кладі. Рубають правду в живі очі** – чітко, твердо, як ото селяни дрова на хуторах” (Експрес. – 2009. – 10–17 грудня) (пор. **рубати правду** – говорити про все кому-небудь прямо; відверто критикувати кого-небудь; **в живі очі** – явно, відкрито, вочевидь).

Поряд із додаванням до фразеологічної одиниці нових компонентів, об'єднанням кількох фразеологізмів у сучасних пресових репортажах зрідка трапляється і скорочення його окремих компонентів (еліпсис): „Жінка, що стояла за стійкою бару, побачила мій пістолет, що стирчав з-за пояса, і поманила пальцем. – Ти що, здурів, синку? – хриплим, прокуреним голосом спитала вона. – Швидко ствол заховай, каву допий і **ноги в руки, якщо в клітці ночувати не хочеш**” (Інформатор. – 2008. – 2–9 грудня) (пор. **брати ноги в руки** – тікати, бігти, іти геть).

Скорочення фразеологізму зумовлене „прагненням до економії мовних засобів і лаконізації мовлення, до усунення надлишкових з точки зору конкретного факту комунікації компонентів” [1, с. 105]. У сучасних газетно-журнальних репортажах фразеологічні одиниці вживаються еліпсованими в тому випадку, коли є добре відомими усічені частини.

Емоційно-оцінний потенціал фразеологічних одиниць досягається численними мовними одиницями, серед яких велику роль відіграють суфікси суб'єктивної оцінки [10, с. 54]. Зокрема, у текстових повідомленнях сучасного пресового репортажу трапляються словотвірні варіанти відомих фразеологізмів: „У цьому містечку є авіаційне училище. Не встигають російські орлята орлами стати, як у **земельку сиру йдуть**” (Експрес. – 2008. – 18–25 вересня); „У приймальні мера Сергія Кухарського нас **перестріла сяюча молодичка з трьома дітлахами**. “Можна я перед вами **на хвильку зайду**”, – питає Люба” (Український тиждень. – 2008. – 5–11 грудня). Здрібніло-пестливі суфікси у складі фразеологічних одиниць використовуються в структурі репортажу для надання тексту більшої виразності, експресивності. Крім того, такі суфікси посилюють оцінний ефект усталених словосполучень, а отже, й репортажу загалом. Таким чином досягається основне завдання репортажу – емоційно впливати на читацьку аудиторію.

Отже, репортери трансформують загальновідомі фразеологізми з метою підсилення експресії та емоційності своїх матеріалів, крім того, трансформація фразеологічних одиниць допомагає журналісту донести свої ідеї до читачів.

За нашими спостереженнями, фразеологізми в текстах сучасних пресових репортажів виконують такі функції: 1) функція передачі внутрішніх властивостей персонажа: „За словом у **кишеню лісовик не полізе, знає чимало приказок різних...**” (Україна молода. – 2000. – 1 грудня); 2) функція відтворення внутрішнього стану персонажа:

„*Душа моя співала, а мрія багатьох років справдилася – я в Сахарі*” (Український тиждень. – 2009. – 19 червня); 3) функція передачі фізичних відчуттів людини: „*Ледь переважило за північ, і в мене вже злипаються очі, а в причепурених дівчат, яких споглядаємо з вікна “міченого” авто, почався “робочий день”*” (Україна молода. – 2004. – 29 квітня); 4) функція сенсорного сприйняття: „*Неймовірно велика кількість мотоциклістів із лопатами – перше, що кинулося у вічі, щойно ми в’їхали в Бам*” (Україна молода. – 2004. – 3 лютого); 5) функція відтворення різних стадій фізичного існування (народження, життя і смерті): „*Останнім часом чи не щомісяця привозять покійників – наших заробітчан, які віддали Богу душу в далеких Італії чи Португалії*” (Інформатор. – 2008. – 14–20 жовтня); 6) функція передачі моторної діяльності людини: „*І все-таки ми з друзями взяли ноги в руки і рушили на турбазу “Заросляк”...*” (Експрес. – 2003. – 28 серпня–4 вересня); 7) функція вияву міри і ступеня ознаки: „*Чесно кажучи, що означає “заповнення на 110 відсотків” – я не знаю, але те, що на більшості пляжів ніде і яблуку впасти – це факт*” (Україна молода. – 2000. – 31 серпня); 8) функція передачі просторових відношень: „*До Ельбруса – наче рукою подати, а темп ходи падає, перепочинки стають дедалі довшими та частішими*” (Експрес. – 2005. – 11–18 серпня).

Отже, мова друкованих медіа швидко реагує на зміни в соціальному, політичному, економічному житті суспільства, на прогрес в інформаційно-комунікативній сфері й це знаходить відображення у текстах сучасних пресових репортажів, які наповнені різноманітними лексико-фразеологічними одиницями. Тексти репортажів поповнюються новими фразеологізмами, зазнають оновлення уже наявні.

Список використаної літератури

1. Горбенко І. Трансформація фразеологізмів у мові регіональних друкованих ЗМІ / Інна Горбенко. // Наукові записки Інституту журналістики. – 2011. – Том 42 (січень-березень). – С. 103–106.
2. Колоїз Ж. Порушення фразеологічних норм як один із способів інтенсифікації виразності у мові ЗМІ / Жанна Колоїз // Мандрівець. – 2004. – №2. – С. 34–39.
3. Костомаров В. Языковой вкус эпохи. Из наблюдений над речевой практикой масс-медиа / Виталий Костомаров. – М. : Педагогика-Пресс, 1994. – 248 с.
4. Лисичкина И. Знакомые незнакомцы (трансформация фразеологизмов в современных газетных заголовках) / Ирина Лисичкина // Журналистика и культура русской речи. – 2004. – № 2. – С. 69–75.
5. Малярчук У. Выражение оценки в текстах современных СМИ: фразеологический уровень / Ульяна Малярчук // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского : Серия „Филология. Социальные коммуникации”. – Том 26 (65). – № 3. – С. 195–200.
6. Пилинський М. Експресивність стилю масової політичної інформації / Микола Пилинський // Мовознавство. – 1977. – № 5. – С. 35–46.
7. Пономарів О. Стилістика сучасної української мови : підручник / Олександр Пономарів. – К. : Либідь, 1993. – 248 с.
8. Скиба Н. Відображення процесів демократизації мови на фразеологічному рівні в сучасній українській публіцистиці / Наталія Скиба // Українське мовознавство. – Вип. 27–28. – К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2004. – С. 132–137.
9. Сучасна українська мова : підручник / Олександр Пономарів, Володимир Різун, Людмила Шевченко ; за ред. Олександра Пономарева. – К. : Либідь, 2001. – 400 с.

10. Федоренко О. Фразеологізми із суфіксами суб'єктивної оцінки (на матеріалі газетних текстів) / Ольга Федоренко // *Стиль і текст : науковий збірник / Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка*. – К., 2003. – Вип. 8. – С. 52–61.

Стаття надійшла до редколегії 10.09.15

Прийнята до друку 05.10.15

COMMUNICATIVE AND STYLISTIC POSSIBILITIES OF THE USE OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN THE TEXTS OF MODERN PRESS REPORTS

Olga Bykova

*Kyiv University of Culture,
Eugene Konovalets Str., 36, 02000, Kyiv, Ukraine,
e-mail: sonce01_84@ukr.net*

The article analyzes phraseological units in the language of contemporary press reportage. Methods introduction to the text of the report of phraseological units in a modified form. Isolated and characterized the function of phraseological units in modern media texts.

Special attention is paid to the transformation of phraseological units in the texts of press reports, which helps to create new, original idiom, it is noted that exposing phraseological units of different transformations, the reporters are trying to create the effect of unusual, creative, add spice and novelty.

It is noted that expressive expressiveness of phraseological units in mediatext reportage evokes the emotional response of readers, excites the imagination, encourages recipients to identify their attitude to the depicted events, makes the text more interesting, more accessible, more beautiful, full of feelings.

The article deals with the question of realization author's intentions with the help of phraseologisms. Expressively-emotional painted phraseological units on the press reportage and their stylistic types are established. It is set that expression of author's estimation in the modern press reportage is carried out by phraseological modifications, which are the result of author transformations. The addressing peculiarities of phraseologisms and their pragmatic functions are characterized in this article.

The article reveals the dependence of phraseological unit transformation on the press reportage; the frequency, ways of transformations, and the stylistic functions of the transformed phraseological units on the press reportage. The special attention is paid on the phraseological units, which have a increased potential for structural transformation and are the transmitters of the precedency in the text.

Key words: phraseological units, reportage, media, transformation.